

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΕΤΟΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥ
Ξυλόκαστρο, 4-5 Νοεμβρίου 2017

Τρεις στιγμές κι ένα βέλος

Βεκιάρη Μαίρη
Εκπαιδευτικός Β/βάθμιας

Τρεις στιγμές κι ένα βέλος

Βεκιάρη Μαίρη

**Θέση & Ιδιότητα: Εκπαιδευτικός Β/βάθμιας, Φιλολόγος,
Γυμνάσιο Λεχαιού Κορινθίας**

E-mail: emmabov@yahoo.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο βιβλίο της «Αδριανού Απομνημονεύματα», η Μαργκερίτ Γιουρσενάρ αναπλάθει μυθιστορηματικά τον βίο του αυτοκράτορα Αδριανού μέσα από μια επιστολή του στον Μάρκο Αυρήλιο. Στην εισήγηση με τίτλο «Τρεις στιγμές και ένα βέλος» θα παρουσιαστούν ποιητικά τρεις ανθρώπινες-καθημερινές στιγμές του αυτοκράτορα καθώς και η σχέση την οποία ανέπτυξε με τον Έλληνα έφηβο Αντίνοο.

Τρεις στιγμές κι ένα βέλος

Βεκιάρη Μαίρη

Μέιν, Η.Π.Α. Στον απόηχο του Β΄ παγκοσμίου πολέμου μια ανδρική φωνή ταξιδεύει δια μέσου των αιώνων. Διασχίζει τον Ατλαντικό ωκεανό και συναντά την ευαίσθητη ακοή μιας αντισυμβατικής γυναίκας, μιας χαρισματικής Γαλλίδος συγγραφέως και ελληνίστριας. Είναι η Μαργαρίτα Γιουρσενάρ που αφουγκράζεται με ιστορικό κριτήριο και ιδιοφυές λογοτεχνικό ύφος, τον λόγο του αυτοκράτορος Αδριανού στο αριστουργηματικό της μυθιστόρημα «Αδριανού Απομνημονεύματα».

Όλα αρχίζουν από το τέλος. Ρώμη 138 μ.Χ. Ο Αδριανός είναι σοβαρά άρρωστος και το γνωρίζει. Αρνούμενος κάθε αυταπάτη και κάθε ψεύτικη παρηγοριά του προσωπικού του ιατρού, αποφασίζει να συγγράψει μια μακρά επιστολή, μια de profundis εξομολόγηση στον υιοθετημένο διάδοχο του και μετέπειτα φιλόσοφο-αυτοκράτορα Μάρκο Αυρήλιο, όχι με σκοπό να ανασυστήσει το παρελθόν μέσω της αφήγησης μιας ζωής, αλλά ως μέσο για την ολοκλήρωση της πορείας του προς την αυτογνωσία, λίγο πριν την οριστική σιωπή. «Αγαπημένε μου Μάρκο, αγνώω σε ποια συμπεράσματα θα με παρασύρει αυτή η αφήγηση. Βασίζομαι σε αυτή την επιθεώρηση των γεγονότων για να προσδιοριστώ, να κριθώ ίσως, η να γνωρίσω τουλάχιστον καλύτερα τον εαυτό μου προτού πεθάνω. Αυτή τη στιγμή που τα γράφω αυτά, μόλις και μετά βίας μου φαίνεται ουσιώδες το ότι υπήρξα αυτοκράτορας».

Το προηγούμενο διάστημα, διερωτήθηκα για το αν στα 20 λεπτά μιας ομιλίας μπορεί να αποδοθεί ένας άνθρωπος και 375 σελίδες στοχασμού πάνω στη φύση των πραγμάτων, στη

ζωή και στον θάνατο, χωρίς να προδοθεί η ουσία τους. Η απάντηση είναι προφανής. Το μόνο που δύναμαι να κάνω είναι να επιλέξω τρία σημεία του μυθιστορήματος, που κατά την υποκειμενική μου αντίληψη, φωτίζουν την ανθρώπινη καθημερινή διάσταση του Αδριανού, αυτήν που δεν καταγράφει η μεγάλη κλίμακα της ιστοριογραφίας, αλλά αποδίδει με ποιητικό βλέμμα και συναισθηματική νοημοσύνη ένα λαμπρό Ευρωπαϊκό έργο. Ταπεινές εικόνες που φέρνουν κοντά μας την αποψινή βραδιά έναν ξεχωριστό άνθρωπο που αγάπησε τη γλώσσα μας, έκανε πράξη – στο μέτρο του δυνατού για έναν Καίσαρα – τη φιλοσοφία της Στοάς και του Κήπου και στόλισε την Αθήνα της καρδιάς του με έργα ανθρωπισμού και αισθητικού κάλλους. Εικόνες ζωής ενός άνδρα που γεννήθηκε Ρωμαίος, αλλά σκέφτηκε, έπραξε και πέθανε Έλληνας από πνευματική επιλογή.

Ο Αδριανός της λογοτεχνίας και της ποιητικής ανάπλασης λοιπόν, αγάπησε από παιδί τα αστέρια. Τις ζεστές νύχτες της Ιβηρικής, συντροφιά του Συγκλητικού και αστρονόμου παππού του, ξάπλωνε και ατένιζε εκστατικός τον έναστρο νυχτερινό ουρανό, με την προσήλωση που μόνο τα παιδιά ξέρουν να δείχνουν στην ιερότητα της παρούσας στιγμής. Και ίσως ήταν αυτές οι πρώιμες στιγμές που διαμόρφωσαν έναν ψυχισμό ευαίσθητο και συνάμα δυνατό, μια ιδιοσυγκρασία ισορροπημένη και στοχαστική, μια ιδιαιτερότητα του προσώπου, που μόνο η βαθιά, σχεδόν μυστικιστική επικοινωνία με το θαύμα του κόσμου, που είναι σπίτι μας, μπορεί να προσδώσει. «Τις νύχτες του καλοκαιριού» γράφει στον Μάρκο για τον παππού του, «με έπαιρνε μαζί του να παρατηρήσουμε τον ουρανό από την κορυφή κάποιου ξερόλοφου. Όταν κουραζόμουνα να μετράω διάπτοντες, αποκοιμιόμουνα μέσα σε ένα χαντάκι. Τα άστρα ήταν γι' αυτόν φλογισμένες στιγμές, αντικείμενα όπως ήταν οι πέτρες ή τα αργοκίνητα έντομα, συστατικά μέρη ενός σύμπαντος που περιελάμβανε ακόμη τις βουλές των θεών, την επίδραση των δαιμόνων και την τύχη που επιφυλάσσεται στους ανθρώπους».

Μεγαλώνοντας, απέκτησε και διατήρησε έως τέλους την αριστοκρατική συνήθεια του κυνηγιού. «Με την Άρτεμη των δασών, διατηρούσα τις μεταβλητές και όλο πάθος σχέσεις ενός άνδρα με το αντικείμενο της λατρείας του. Τα σκυλιά που κατασπαράζουν το θήραμα σ' ένα ξέφωτο της Ισπανίας, ήταν η αρχαιότερη εμπειρία που απέκτησα από τον θάνατο, από το θάρρος, από τον οίκτο για τα πλάσματα και από την τραγική ηδονή να τα βλέπουμε να υποφέρουν... Αργότερα στη Βιθυνία και στην Καππαδοκία, έκανα τις μεγάλες παγάνες ένα πρόσχημα γιορτής, ένα φθινοπωρινό θρίαμβο μέσα στα δάση της Ασίας. Ίσως στάθηκα τόσο φειδωλός με το ανθρώπινο αίμα, γιατί ξόδεψα τόσο άφθονα το αίμα των άγριων θηρίων, που ορισμένες φορές τα προτιμούσα μέσα μου από τους ανθρώπους».

Δια βίου, επίσης, ο Αδριανός υπήρξε λάτρης της λιτής ελληνικής διατροφής, ολιγαρκής και αθλητικός. «Η Ελλάδα τα καταφέρνει καλύτερα από μας. Το κρασί της, το καρφωμένο με σουσάμι ψωμί της, τα ψάρια της που τα γυρνάνε στη σχάρα δίπλα στη θάλασσα, άνισα μαυρισμένα και νοστιμισμένα εδώ και κει από ένα σπυρί αλάτι, ικανοποιούνε την όρεξη χωρίς υπερβολές. Στην πρώτη τρύπα της Αίγινας ή του Φαλήρου, δοκίμασα τόσο φρέσκιες τροφές, τόσο φτωχικές αλλά και τόσο επαρκείς που μοιάζουν να συγκρατούν κάτω από την πιο συνοπτική μορφή ένα συστατικό αθανασίας».

Η επικέντρωση του βλέμματος του Αδριανού στην ιερότητα και στο μυστήριο της ζωής, απόρροια της ουσιαστικής γνωριμίας του με τον ελληνικό τρόπο του σκέπτεσθαι, δεν μπορούσε να αφήσει απέξω το μοναχικό βέλος του έρωτα. «Ονειρεύτηκα μερικές φορές», εξομολογείται στο Μάρκο, «να επεξεργαστώ ένα σύστημα ανθρώπινης γνώσης με βάση το ερωτικό στοιχείο, μια θεωρία της επαφής, που να παρουσιάζει το μυστήριο και την αξιοπρέπεια του άλλου, σαν τον μοχλό ενός κόσμου που προσφέρεται στο εγώ μας. Η ηδονή θα ήταν ένα πληρέστερο και πιο εξειδικευμένο σχήμα προσέγγισης του Άλλου, μια ακόμα τακτική στην υπηρεσία αυτού που δεν είμαστε εμείς. Όταν ένα απλό πλάσμα περνάει από την περιφέρεια του σύμπαντος μας στο κέντρο του, όταν στο τέλος μάς γίνεται πιο απαραίτητο κι από τον εαυτό μας, τότε το εκπληκτικό θαύμα, στο οποίο εγώ βλέπω περισσότερο την κατάκτηση της σάρκας από το πνεύμα, έχει συντελεστεί». Πότε συντελέστηκε αυτό το θαύμα για τον συγγραφέα της επιστολής;

Ήταν καλοκαίρι στη Νικομήδεια, σε μια ωραία φιλολογική βραδιά στο σπίτι του έπαρχου. «Ένα νεαρό αγόρι καθόταν παράμερα και άκουγε αφηρημένο και συνάμα σκεπτικό τη συζήτηση, καθισμένο στο πεζούλι της δεξαμενής κι άγγιζε με τα δάχτυλα του τη λεία επιφάνεια του νερού». «Ο Αντίνοος ήταν Έλληνας», θυμάται με συγκίνηση ο Αδριανός. «Όταν ξαναγυρίζω σε κείνα τα χρόνια, αισθάνομαι να ξαναζώ σε κάποιον χρυσό αιώνα. Η ζωή μου, στη οποία όλα έφτασαν αργά, έπαιρνε τη λάμψη του καταμεσήμερου, όταν όλα αναπαύονται μέσα σε μια χρυσαφιά ατμόσφαιρα, και οι υπόλοιπες ανθρώπινες ομορφιές, περνούσαν στην τάξη του θεάματος, παύανε να είναι το αιώνιο θήραμα που ήμουνα κυνηγός του. Δεν υπήρξα απόλυτος άρχοντας παρά μόνο μια φορά και για ένα μοναχά πλάσμα».

Χωρίς το βάρος κανενός προπατορικού αμαρτήματος, παραδομένος στην εσωτερική κλίση του, σε μια ηθική που υπηρετούσε την αισθητική και την ελευθερία, δηλαδή με στάση αρχαιοελληνική, ο Αδριανός εμπιστεύεται στον Αυρήλιο την προσωπική του μεταμόρφωση μέσω του ερωτικού πάθους που, για όσο υφίσταται, μας αλλάζει. « Αυτή η περιπέτεια που είχε αρχίσει τόσο κοινά, πλούτιζε και απλοποιούσε τη ζωή μου. Ποτέ δεν είχα παρατηρήσει την ωχρότητα της αυγής πάνω στον ορίζοντα των νησιών, τις δροσερές σπηλιές, τις αφιερωμένες στις νύμφες που κατοικούσαν περαστικά πουλιά, το βαρύ πέταγμα των ορτυκιών το σούρουπο».

Ακολούθησαν ταξίδια και τόποι-σκηνικά του πάθους: Στην Αρκαδία των προγόνων του Αντίνοου, αυτή με τα πανάρχαια δάση, στους κήπους του Ηρώδη του Αττικού στην Κηφισιά, στην καυτή Αφρική, στην Αίγυπτο της «εύφορης ημισελήνου». Δείπνα, μουσικές, φεγγάρια και ξημερώματα, απολαύσεις, αναζητήσεις και παραλήρημα που ο γιος της Αφροδίτης αξιώνει τους τοξευομένους. Αλλά «Ποία του βίου τρυφή, παραμένει λύπης αμέτοχος;».

Η ερωτική χαρά είναι η πιο περαστική από όλες τις ανθρώπινες χαρές. Ευάλωτη και θνησιγενής από τη φύση της. Δυο χρόνια μετά ο Αδριανός, αυτός που περπάτησε στη θάλασσα των δέντρων της Βιθυνίας και ανάσανε την άχνα των λιβαδιών στις όχθες του Σαγγαρίου, όπου καλπάζουν οι αγέλες των άγριων αλόγων συντροφιά με το παιδί, παραδέχεται στον Αυρήλιο ότι το «φως σιγά-σιγά άλλαζε» και «μια συννεφιασμένη

τρυφερότητα απειλούσε να καταπλακώσει τη ζωή του». Εκείνος που εγκαταλείπει τον άλλο εν τη παρουσία του, ο ισχυρός, σβήνει τον προβολέα από το αγαπημένο πρόσωπο και το υποβιβάζει από πρωταγωνιστή, σε θεατή. Του αφαιρεί την ξεχωριστή θέση στο σύμπαν της καρδιάς και το επιστρέφει στους πολλούς, στη δουλεία και την κόπωση του δεδομένου. Η εικόνα ξεθωριάζει, η φωνή απομακρύνεται, το σώμα γίνεται περιπλανώμενη σκιά, σκιά της απώλειας, μνήμα του ανέφικτου. Ο αγαπημένος θεάται μέσα από θαμπό γυαλί. Και μέσα από θαμπό γυαλί, ο Αντίνοος με κίνηση ματ στη σκακιέρα των πραγμάτων, θα δώσει ηθελημένο τέλος στη σύντομη ζωή του, στα λασπώδη νερά του Νείλου, αίροντας τον εαυτό του πάνω από την ήττα και πάνω από τη λήθη, θανάσιμα χτυπημένος από ένα βέλος που έσπασε. «Αγαπημένε μου Μάρκο, δεν μας έμενε παρά να ψάξουμε την ακτή. Ήταν ξαπλωμένος στο βυθό, είχε κιόλας βουλιάξει στο βούρκο του ποταμού. Όλα κατέρρεαν. Όλα μοιάζαν να σβήνουν και δεν απέμενα παρά μόνο εγώ, ένας ψαρομάλλης άντρας που έκλαιγε με λυγμούς πάνω σε μια βάρκα. Ο Αντίνοος ήταν νεκρός. Ένα ταπεινωμένο πλάσμα μου πετούσε στα μούτρα την αφοσίωση του. Ένα παιδί φοβισμένο μήπως τα χάσει όλα, είχε βρει τρόπο να με δέσει μαζί του για πάντα».

Η πόλη που ιδρύθηκε με το όνομά του, η αυτοκρατορική εκφορά και η ταρίχευσή του ως Φαραώ, η δημόσια θεοποίηση του εφήβου, το απαρηγόρητο της ψυχής που λάθεψε, μέσα στην έπαρση της, δεν τον επανέφεραν από τους ασφοδελούς λειμώνες του Άδη. Παρέμεινε εκεί, όπως όλοι οι αγαπημένοι απόντες. Δια βίου, παρών.

Ο Αδριανός προδόθηκε από την καρδιά του το έτος 138 μ.Χ. Ήταν 62 ετών.